

Justyna MAGIERA

justyna.j.magiera@gmail.com

PARLAMENT SAMÓW W SZWECJI – FORMA PRZEJŚCIOWA CZY OSTATECZNA?

ABSTRACT Sami Parliament in Sweden – a temporal or final institution?

The article examines the meaning of the Sami Parliament in Sweden from the perspective of the self-determination discourse. The Sami Parliament is believed to be the most important political institution for contemporary Sami society. The creation of the Sami Parliament was a fundamental step for this society because it increased Sami minority influence. What is more, Sami people are the only minority in Sweden which has its own representative body. The author of the article analyses how this institution works as a part of the Swedish political system and in comparison to other similar institutions. The aim is to predict Sami Parliament's possible ways of development and its future role within Sami society's right to self-determination.

KEYWORDS *Sami, Sweden, parliament, self-determination, minority*

WSTĘP

Kwestia prawa do samookreślenia społeczności rdzennej Samów nie doczekała się ciągle na polu polskiej politologii szerokiego i wyczerpującego opracowania. Celem niniejszej pracy jest stworzenie przyczynku do dalszych badań i zaprezentowanie jednego z kluczowych aspektów tego złożonego problemu – szwedzkiego Parlamentu Samów (szw. Sametinget).

Analizie poddane zostanie jego funkcjonowanie, określone zostaną także ewentualne perspektywy rozwoju tej instytucji. Podstawowym pytaniem pozostaje bowiem, czy obecny kształt Parlamentu Samów oraz przyznane mu uprawnienia oznaczają, że służy on praktycznej realizacji prawa szwedzkich Samów do samookreślenia, czy też jest raczej

formą przejściową na drodze do jego pełnej implementacji. W niniejszej pracy autorka traktuje Parlament Samów jako część systemu, za który uznaje decyzje polityczne władz Szwecji dotyczące praw człowieka, a w szczególności praw mniejszości. Wprowadzone zostaną również elementy analizy porównawczej (sytuacja szwedzkich Samów na tle praw Samów zamieszkujących inne państwa oraz funkcjonowanie Parlamentu Samów na tle klasycznie rozumianej instytucji parlamentu).

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów oraz końcowych wniosków. W rozdziale 1 przeanalizowano strukturę, organizację oraz klasyczne funkcje parlamentu w państwach demokratycznych. Rozdział 2 poświęcono Parlamentowi Samów w Szwecji. Opisana została w nim jego struktura, organizacja, funkcje, a także dotychczasowa działalność. W ostatnim podrozdziale instytucję tę porównano z klasycznym modelem parlamentu w państwach demokratycznych. W rozdziale 3 poruszono kwestię samookreślenia Samów jako podstawowego celu tej społeczności. Wskazane zostały również poszczególne obszary, w których może być realizowane prawo do samookreślenia. Rozdział 4 zawiera analizę znaczenia parlamentu jako instytucji kluczowej dla samookreślenia.

Samowie zamieszkują teren czterech państw: Norwegii, Szwecji, Finlandii oraz Rosji, przy czym każde z nich przyjęło inne rozwiązania prawne dotyczące tej ludności. Obszar zajmowany przez Samów nazywany jest tradycyjnie przez nich samych Sápmi. Szacuje się, iż na terytorium Sápmi mieszka ok. 80 tys. Samów; w samej tylko Szwecji ich liczba wynosi ok. 20 tys.¹ W Szwecji Samowie uznawani są od 1977 r. za ludność rdzenną (szw. *ursprungsfolk*). Ponadto zaliczani są do mniejszości narodowych (szw. *Sveriges nationella minoriteter*) obok takich społeczności, jak Żydzi, Romowie, Finowie oraz Tornedalczycy². Rozwiązanie to jest szczególne, ponieważ literatura przedmiotu wskazuje, że ludność rdzenna i mniejszość narodowa to dwie zupełnie różne grupy³. W prawie międzynarodowym nie przyjęto co prawda jednej obowiązującej definicji ludności rdzennej, jednak często przywoływana jest definicja stworzona dla Organizacji Narodów Zjednoczonych przez José R. Martíneza Cobo w pracy *Study on the Problem of Discrimination against Indigenous Populations*. W rozdziale 5 Martínez Cobo podaje, że ludnością rdzenną nazywa się taką społeczność, która wykazuje ciągły historyczny związek ze społeczeństwami zamieszkującymi dane terytorium przed momentem jego skolonizowania.

Ludność rdzenna nie dominuje obecnie na swoim tradycyjnym terytorium, ale czuje odrębność wobec kolonizatorów, a także zachowuje, rozwija oraz przekazuje kolejnym pokoleniom własną tożsamość etniczną; w przypadku Samów jest ona związana również z terytorium⁴, a związek ten datuje się na minimum trzy tysiące lat wstecz⁵. Szczególny status przysługujący na tej podstawie Samom łączy się również

¹ *Antalet Samer i Sápmi*, Samskie Centrum Informacyjne działające przy Parlamencie Samów, 2013, [online] <http://www.samer.se/1536>, 4 VIII 2013.

² *Minoritetspolitik*, [online] <http://minoritet.prod3.imcms.net/1005>, 4 VIII 2013.

³ M. Freeman, *Prawa człowieka*, przeł. M. Fronia, Warszawa 2007, s. 146, *Key Concepts*.

⁴ *Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, s. 3, [online] http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/MCS_v_en.pdf, 4 VIII 2013.

⁵ *FN och urfolken*, Parlament Samów, [online] <http://www.sametinget.se/1097>, 4 VIII 2013.

z innym niż w przypadku mniejszości narodowych katalogiem praw, ustalonym na forum Narodów Zjednoczonych. W *Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ludności Rdzennej* z 2007 r. znajduje się zapis o prawie do samookreślenia⁶, natomiast konwencja nr 169 Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) z 1989 r. przyznaje ludności rdzennej prawo do ziemi⁷. Oba te prawa nie przysługują mniejszościom narodowym i etnicznym. Właśnie tym szczególnym katalogiem praw tłumaczyć można fakt, iż Samowie jako jedyna ludność niedominująca w Szwecji posiadają własny parlament.

1. PARLAMENT W PAŃSTWACH DEMOKRATYCZNYCH

Jedną z podstawowych zasad, na jakich opiera się ustroj współczesnych państw demokratycznych, jest zasada suwerenności ludu⁸. Jej konsekwencją jest prawo ludu jako suwerena do współdecydowania: bezpośrednio – dzięki formom demokracji bezpośredniej, do jakich zalicza się m.in. referendum, oraz pośrednio – poprzez swoich przedstawicieli. Najwyższym organem przedstawicielskim w państwie demokratycznym jest parlament. Wybory do parlamentu charakteryzują się tym, że zwykle są wolne, powszechne, równe, tajne i bezpośrednie. Różnice występują natomiast w sposobie obsadzania mandatów, który może opierać się na systemie proporcjonalnym, większościowym lub mieszanym.

Struktura parlamentu może być jednoizbowa lub dwuizbowa (bikameralizm). To drugie rozwiązanie jest chronologicznie wcześniejsze. Dziś dominuje ono przede wszystkim w państwach o systemie federalnym, podczas gdy parlament jednoizbowy jest charakterystyczny dla państw unitarnych. Dwuizbowy parlament charakteryzuje się najczęściej nierównomiernym podziałem uprawnień pomiędzy izbami. Kadencja parlamentu ustalana jest zwykle na cztery lub pięć lat, co ma zapewnić zarówno efektywną pracę instytucji, jak i uwzględnienie zmieniających się preferencji politycznych wyborców⁹. Wyżej wymienione kwestie, a także uprawnienia przyznane parlamentowi określa konstytucja danego państwa. O organizacji wewnętrznej decyduje natomiast w głównej mierze regulamin parlamentu. Jednym z jego organów wewnętrznych jest przewodniczący, który pełni funkcje kierownicze. Do jego zadań należy bowiem koordynowanie obrad parlamentu, przewodniczenie im, a także reprezentowanie całej instytucji. Organ ten może

⁶ *Deklaracja Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ludności Rdzennej* z 13 września 2007 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych, s. 5, [online] http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Polish.pdf, 4 VIII 2013.

⁷ *Indigenous and Tribal Peoples Convention* 1989, Międzynarodowa Organizacja Pracy, s. 5, [online] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ed_norm/-normes/documents/publication/wcms_100897.pdf, 4 VIII 2013. Konwencja nie została ratyfikowana przez Szwecję.

⁸ Doktryna ta wskazuje, że lud, rozumiany jako wspólnota obywateli danego państwa, jest jego suwerenem, a zatem źródłem władzy i politycznej legitymizacji.

⁹ E. Zwierzchowski, *Wprowadzenie do nauki prawa konstytucyjnego państw demokratycznych*, Katowice 1992, s. 89, *Skrypty Uniwersytetu Śląskiego*, nr 474.

nosić różne nazwy – w Wielkiej Brytanii jest to speaker, w Polsce marszałek, a w Szwecji talman. Ze względów praktycznych spośród parlamentarzystów wybiera się również zastępców przewodniczącego. Znaczenia tego organu może dowodzić fakt, iż niektóre konstytucje nadają przewodniczącemu parlamentu (lub jego izby wyższej) funkcję zastępcy głowy państwa. Na takie rozwiązanie zdecydowały się m.in. Indie. Ponadto w parlamencie mogą działać inne organy o charakterze kierowniczym, których zadaniem jest organizacja prac całej instytucji. W zależności od kraju skład takich organów kształtuje się różnie, mogą też one nosić różne nazwy: w Polsce jest to Prezydium, w Szwecji natomiast Rada Przewodniczących (szw. riksdagsstyrelsen). Co więcej, istotnymi organami wewnętrznymi parlamentu są komisje, które mogą działać w trybie stałym lub nadzwyczajnym, przy czym te pierwsze mają charakter wyspecjalizowany.

W literaturze przedmiotu znaleźć można różne typologie funkcji parlamentu. Zgodnie z opracowaniem przygotowanym przez Eugeniusza Zwierzchowskiego wyróżnia się dwie klasyczne funkcje: ustawodawczą oraz kontrolną¹⁰. Pierwsza z nich oznacza stanowienie norm prawnych w postaci ustaw, co jest zarezerwowane dla instytucji parlamentu. Pozostałe organy władzy państwowej mogą jedynie uczestniczyć w stanowieniu prawa (np. jeśli posiadają inicjatywę ustawodawczą) oraz wydawać akty na podstawie upoważnienia (np. konstytucyjnego), przy czym będą one miały charakter wykonawczy. Regulacji podlegać może właściwie każda kwestia, przez co akty wydawane przez parlament mogą być, w zależności od ich wagi, ustawami lub aktami niższego rzędu. Funkcja kontrolna parlamentu dotyczy natomiast władzy wykonawczej. Parlament sprawuje kontrolę zarówno nad całym rządem, jak i nad premierem oraz poszczególnymi ministrami. By funkcja ta mogła być sprawowana, konstytucja wyposaża parlament w konkretne narzędzia sprawowania kontroli, np. interpelacje czy zapytania. Istotne w tym kontekście są również debata nad uchwaleniem budżetu państwa oraz debata nad sprawozdaniem z jego wykonania. Inne typologie wymieniają obok tych klasycznych funkcji parlamentu jeszcze dwie: funkcję kreacyjną, zgodnie z którą parlament decyduje o obsadzeniu poszczególnych stanowisk organów państwowych¹¹, oraz funkcję ustrojodawczą, oznaczającą, iż parlament ma moc wprowadzania zmian do konstytucji¹².

2. PARLAMENT SAMÓW W SZWECJI

2.1. Tło historyczne

Samowie zamieszkujący terytorium Szwecji przez długi okres byli obiektem dyskryminacji, a żadne prawa czy uregulowania ich dotyczące nie były ustanawiane w poro-

¹⁰ *Tamże*, s. 95.

¹¹ R. Grzeszczak, *Parlamenty państw członkowskich w Unii Europejskiej*, Wrocław 2004, s. 45, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2618.

¹² T. Słomka, *Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Spółeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K. A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2003, s. 905.

zumieniu z samą społecznością. Przejawy dyskryminacji uwidaczniały się szczególnie w takich dziedzinach, jak edukacja czy polityka językowa. Skutkiem kolonizacji terytorium tradycyjnie zajmowanego przez Samów była natomiast stopniowa utrata kontroli nad ziemią i zasobami naturalnymi przez mniejszość samską. Stanowiły one warunek niezbędny dla utrzymania tradycyjnego zajęcia, jakim dla Samów do dziś pozostaje hodowla renów. Obok tej działalności innymi ważnymi źródłami utrzymania pozostawały myślistwo oraz połów ryb, również nierozzerwalnie związane z dostępem do zasobów naturalnych północnej Szwecji.

Hodowla renów stała się też dla państwa szwedzkiego wyznacznikiem tożsamości samskiej, co dziś uznaje się za kolejny przejaw dyskryminacji tej społeczności. W 1928 r. decyzją szwedzkiego parlamentu odebrano prawa przynależne Samom tym członkom społeczności, którzy nie trudnili się hodowlą renów¹³. Podobne rozróżnienie stosowano w dziedzinie edukacji: dzieci Samów prowadzących nomadyczny tryb życia zostały objęte specjalnym systemem nauczania, który zakładał istnienie osobnych szkół oraz programu nauczania różniącego się od tego, który obowiązywał w szkołach „szwedzkich”. Celem tej reformy edukacji było utrzymanie dotychczasowego stylu życia Samów, związanego z nomadyzmem i hodowlą renów. Ideologiczne uzasadnienie tych działań mieści się w sformułowaniu *Lapp ska vara lapp*, czyli *Lapończyk ma pozostać Lapończykiem*¹⁴. Działania te uznane zostały przez samych Samów za dyskryminację i szybko zaczęli oni żądać, by szkolnictwo szanowało ich kulturę, ale także przygotowywało dzieci samskie do mierzenia się z nowoczesnymi wyzwaniami¹⁵. W ówczesnej szwedzkiej polityce wobec Samów dostrzega się dziś elementy rasizmu, co miało również czysto instytucjonalny wymiar w postaci Państwowego Instytutu Biologii Rasowej (szw. Statens rasbiologiska institut). Instytucja ta została założona w 1922 r., a jej prowadzeniem zajmował się Herman Lundborg. Efektem działalności Instytutu były pseudonaukowe badania oraz publikacje, które w dużej mierze koncentrowały się na Samach oraz ich rasowej niższości, mającej przejawiać się właśnie w nomadycznym trybie życia¹⁶.

I choć minęło wiele czasu od eugeniki i dyskryminujących badań nad kwestiami rasy, wciąż notowane są różne przejawy dyskryminacji, a nierzadko również prześladowań tej ludności. Zgodnie z danymi przedstawianymi przez Verddeviessu – Samskie Centrum przeciwko Dyskryminacji i Rasizmowi (szw. Verddeviessu – Samiskt Centrum mot Diskriminering och Rasism) oraz czasopismo „Expo” w ostatnich latach zdarza się coraz więcej wymierzonych w Samów incydentów na tle rasistowskim. Jako przykłady można wskazać niszczenie tablic z napisami w języku Samów, podpalenia tradycyjnych samskich chat¹⁷, zakaz posługiwania się językiem samskim na szkolnym podwórku oraz groźby po-

¹³ *Samer – ett ursprungsfolk i Sverige*, Vesterås 2004, s. 14.

¹⁴ *En skola med många förtecken*, Samskie Centrum Informacyjne działające przy Parlamencie Samów, 2010, [online] <http://www.samer.se/1261>, 4 VIII 2013.

¹⁵ *Tamże*.

¹⁶ *Samer – ett ursprungsfolk...*, s. 15.

¹⁷ P. Ramqvist, *Hatbrott mot samer ökar*, „Dagens Nyheter” 2011, 1 XII [online] <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hatbrott-mot-samer-okar>, 4 VIII 2013.

jawiające się w Internecie, głównie na portalach społecznościowych¹⁸. Należy zaznaczyć, że kwestia dyskryminacji Samów jest niezwykle złożona, a w niniejszej pracy przedstawiono jedynie kilka wybranych epizodów, które mają zarysować tło głównych rozważań.

Zmiana tej sytuacji wiąże się z zakończeniem II wojny światowej oraz z rozwojem międzynarodowego systemu ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych, a z czasem również praw ludności rdzennych. Przyznanie Samom decyzją szwedzkiego parlamentu statusu ludności rdzennej stanowiło potwierdzenie ze strony państwa, iż należą się im szczególne prawa. Efektem zmiany statusu było m.in. utworzenie w 1993 r. Parlamentu Samów.

Instytucja ta utworzona została na mocy *Ustawy o Parlamencie Samów* (szw. *Sametinget*, ang. *Sami Parliament Act*), uchwalonej przez szwedzki parlament w 1992 r. Zgodnie z przepisami końcowymi tej ustawy weszła ona w życie z dniem 1 stycznia 1993 r.¹⁹ W tej samej części ustalono, że pierwsze wybory do Parlamentu Samów odbędą się 16 maja 1993 r. Istotną kwestią pozostaje status Parlamentu Samów. Zgodnie z decyzją Riksdagu, jest on instytucją zarówno przedstawicielską, jak i państwową, co oznacza, że ma realizować politykę rządu szwedzkiego i nie jest samodzielny²⁰. Ministerstwem odpowiedzialnym bezpośrednio za politykę wobec Samów jest ministerstwo rolnictwa.

Instytucja parlamentu Samów została wprowadzona wcześniej w dwóch innych państwach, których terytorium zamieszkuje ta mniejszość. W 1973 r. zainaugurował swoją działalność Parlament Samów w Finlandii, a w 1989 r. – w Norwegii. Wszystkie trzy parlamenty podjęły zinstytucjonalizowaną współpracę w ramach Parlamentarnej Rady Samów (szw. *Samiskt Parlamentariskt Råd*), utworzonej w 2000 r. przez przedstawicieli wybranych przez Parlament Samów w Norwegii i w Finlandii. Reprezentanci szwedzkich Samów uczestniczą w obradach Rady od 2002 r. W pracach tej ponadpaństwowej instytucji biorą również udział przedstawiciele Samów z Rosji, którym przyznano status obserwatorów.

2.2. Struktura i organizacja Parlamentu Samów

Strukturę oraz organizację Parlamentu Samów, a także kwestię wyborów do tej instytucji określa *Ustawa o Parlamencie Samów*. Parlament ten posiada jedną izbę, w której zasiada 31 deputowanych, a każdy z nich posiada zastępcę. Instytucja zastępców funkcjonuje w szwedzkim Riksdagu i stamtąd została inkorporowana do Parlamentu Samów. Zadaniem zastępców jest przejęcie obowiązków deputowanych w razie ich nieobecności, kiedy trwa ona dłużej niż miesiąc²¹.

¹⁸ R. Folkö, *Kraftig ökning av anmälda hatbrott mot samer*, „Expo” 2013, 6 II, [online] http://expo.se/2013/kraftig-okning-av-anmalda-hatbrott-mot-samer_5654.html, 4 VIII 2013.

¹⁹ *Sami Parliament Act*, Parlament Samów, 2006, s. 11, [online] <http://www.sametinget.se/9865>, 4 VIII 2013.

²⁰ *Sametinget. Sametinget företräder det samiska folket*, rząd Szwecji, [online] <http://www.regeringen.se/sb/d/4366/a/29796>, 4 VIII 2013.

²¹ *När får en ledamot en ersättare?*, Parlament Szwecji, [online] <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Fragor-svar/Ledamoternas-narvaro-och-franvaro/Skriv-in-fragan-har8>, 4 VIII 2013.

Ustawa wymienia następujące organy wewnętrzne funkcjonujące w Parlamencie Samów: przewodniczący, wiceprzewodniczący²² oraz kierownictwo Parlamentu, które w oryginale nosi nazwę *styrelse*²³, a potocznie nazywane jest rządem (szw. *regering*)²⁴. Nominacja na stanowisko przewodniczącego dokonywana jest przez szwedzki rząd po otrzymaniu propozycji personalnej ze strony Parlamentu Samów. Przewodniczący musi być jednym z deputowanych nowej kadencji parlamentu. Sam parlament wybiera spośród deputowanych wiceprzewodniczącego lub wiceprzewodniczących. Kierownictwo Parlamentu Samów może składać się z maksymalnie siedmiu członków oraz ich zastępców, przy czym jeden z członków pełni funkcję przewodniczącego. Do obowiązków kierownictwa należy kierowanie bieżącą działalnością parlamentu. Parlament Samów powołuje również specjalny organ wyborczy, który odpowiada za przeprowadzenie wyborów parlamentarnych²⁵. Otrzymał on również prawo powoływania, w razie konieczności, kolejnych organów wewnętrznych²⁶. Siedziba Parlamentu Samów znajduje się w Kirunie, a pozostałe jego biura w Jokkmokk, Tärnaby i Östersundzie. Obok polityków zasiadających w Parlamencie Samów dla instytucji tej pracują również urzędnicy, których zadaniem jest realizacja decyzji parlamentu oraz przygotowywanie niezbędnych materiałów potrzebnych do ich podjęcia.

Wybory do Parlamentu Samów odbywają się co cztery lata, w trzecią niedzielę maja. Udział w nich mogą wziąć jedynie osoby, które znajdują się w rejestrze wyborców. Prawo wpisu do rejestru mają szwedzcy obywatele, którzy ukończyli 18 lat, a przy tym określają swoją tożsamość jako samską. *Ustawa o Parlamencie Samów* uwzględnia zatem w pierwszej kolejności kryterium subiektywne²⁷. Trzy kolejne kryteria, z których jedno powinno zostać spełnione, by rejestracja stała się możliwa, mają następujące brzmienie: potencjalny wyborca posługuje się w domu językiem samskim; językiem samskim posługuje się jeden z rodziców lub dziadków potencjalnego wyborcy; jeden z rodziców potencjalnego wyborcy jest już wpisany w rejestrze wyborców²⁸. Głosowanie jest możliwe w lokalach wyborczych lub za pomocą poczty. Każdy, kto ma czynne prawo wyborcze, może być również kandydatem na deputowanego²⁹. Kandydaci dokonują oficjalnego zgłoszenia, w którym znajduje się informacja o ich przynależności do zarejestrowanej partii wyborczej lub innego komitetu wyborczego.

Ostatnie wybory do Parlamentu Samów odbyły się w maju 2013 r. Frekwencja wyborcza wyniosła 54%, co stanowi najniższy w historii wyborów do tej instytucji wynik³⁰. Obecnie w Parlamencie Samów zasiadają deputowani reprezentujący osiem

²² *Sami Parliament Act...*, s. 2.

²³ *Tamże*.

²⁴ *Organisation*, Parlament Samów, [online] <http://www.sametinget.se/1043>, 4 VIII 2013.

²⁵ *Sami Parliament Act...*, s. 2-3.

²⁶ *Tamże*.

²⁷ *Tamże*, s. 1.

²⁸ *Tamże*.

²⁹ *Tamże*, s. 5.

³⁰ *Valdeltagande*, Parlament Samów, [online] <http://www.sametinget.se/1059>, 4 VIII 2013.

partii politycznych: Guovssonásti, Sámiid Riikkabello dat Samelandspartiet, Vuovdega-Skogssamerna, Min Geaidnu Mijá Gájno Mijjen Geajnoe, Landspartiet Svenska Samer, Albmüt – Almetj – Almasj – Folket, Jakt- och Fiskesamerna i Samerna³¹. Wszystkie te partie działają na poziomie regionalnym, brak natomiast w parlamencie przedstawicieli partii ogólnokrajowych. Co istotne, różnic pomiędzy nimi nie da się zaprezentować na umownej skali lewica–prawica. Partie te reprezentują odmienne środowiska Samów, którzy nie są naturalnie jednolitą mniejszością. Linią podziału jest miejsce zamieszkania (miasto–wieś) oraz wykonywane zajęcie (hodowcy renów–pozostali). Trzy pierwsze partie (Guovssonásti, Samelandspartiet, Skogssamerna) reprezentują przede wszystkim Samów zamieszkujących tzw. *samebyar* (jednostka ta zostanie przedstawiona w dalszej części pracy), a zatem głównie hodowców renów. Pozostałe partie opowiadają się za dokonaniem reformy *samebyar*, a ich program wyborczy jest skierowany do Samów zamieszkujących miasta i nietrudniących się hodowlą renów³².

2.3. Funkcje Parlamentu Samów

Ustawa o Parlamencie Samów wymienia również uprawnienia, jakie zostały przyznane tej instytucji przez państwo szwedzkie. Znalazły się one w art. 1 rozdziału 2 tej ustawy. Zgodnie z nim główną funkcją Parlamentu Samów pozostaje działanie na rzecz zachowania i rozwoju kultury Samów³³. W dalszych ustępach wskazane zostały kolejne zadania Parlamentu Samów³⁴. Przyznano mu prawo do rozdzielania między samskie organizacje środków pochodzących od państwa szwedzkiego, w szczególności środków pochodzących ze specjalnego funduszu Samefonden (ust. 1), powstałego w 1993 r., by *wspierać hodowlę renów, kulturę Samów oraz samskie organizacje*³⁵. Wśród dalszych kompetencji znajdują się: mianowanie członków organu odpowiedzialnego za szkolenie Samów Sameskolstyrelse (ust. 2); kierowanie polityką językową, a także wyznaczanie jej celów (ust. 3); nadzór nad interesami Samów, w szczególności nad kwestiami związanymi z dostępem do ziemi i wód (ust. 4); informowanie o sprawach Samów (ust. 5); wykonywanie wszelkich innych zadań, które zgodnie z prawem znajdują się w kompetencjach Parlamentu Samów (ust. 6). Kolejnym zadaniem Parlamentu Samów pozostaje udzielanie finansowanego wsparcia partiom lub innym organizacjom, które wprowadziły swoich reprezentantów do parlamentu. O zakresie oraz formach tego wsparcia decyduje rząd Szwecji³⁶. Wszystkie uprawnienia Parlamentu Samów zostały wyliczone w jednej ustawie, stanowią zatem katalog zamknięty.

³¹ *Ordinarie ledamöter 2013-2017*, Parlament Samów, [online] <http://www.sametinget.se/57914>, 4 VIII 2013.

³² *Skillnad mellan partierna*, blog partii Min Geaidnu, [online] <http://mingeaidnu.bloggsida.se/etikett/skillnad-mellan-partierna>, 4 VIII 2013.

³³ *Sami Parliament Act...*, s. 1.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ *Rennäringsförordning*, Notisum, [online] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930384.htm>, 4 VIII 2013 [przeł. J.M.].

³⁶ *Sami Parliament Act...*, s. 1-2.

2.4. Parlament Samów a parlament klasyczny – porównanie

Już w projekcie ustawy poruszającej kwestie Samów oraz ich kultury, przedstawionej w 1992 r. przez rząd Szwecji, znalazły się zapisy akcentujące, iż mimo swojej nazwy Parlament Samów nie będzie realizować klasycznych zadań powierzanych parlamentom narodowym: *Pomimo nazwy „parlament” nie jest to organ służący samookreśleniu, który zastępowałby Parlament Szwecji czy gminy lub też stanowiłby konkurencję dla tych instytucji. Samowie są obywatelami Szwecji i jako tacy mają prawo brać udział w wyborach parlamentarnych oraz samorządowych, tak jak pozostali obywatele państwa*³⁷.

Brak klasycznych funkcji jest zatem główną różnicą pomiędzy Parlamentem Samów a modelowym parlamentem w państwach demokratycznych. Parlament Samów nie realizuje właściwie funkcji ustawodawczej (ani ustrojodawczej), ponieważ jego zadaniem, jako organu państwowego, jest implementowanie prawa stanowionego na szczeblu centralnym, a nie samodzielne ustalanie norm prawnych. Jedyną dziedziną, w której Parlament Samów podejmuje decyzje, jest polityka językowa. Instytucja ta nie realizuje też w żadnym stopniu funkcji kontrolnej. Funkcja kreacyjna została przyznana Parlamentowi Samów tylko w ograniczonym zakresie, w przypadku mianowania członków Sameskolstyrelse.

Rozwiązania wprowadzone podczas regulowania struktury i organizacji wewnętrznej Parlamentu Samów są zgodne z rozwiązaniami modelowymi. Parlament Samów wzorowany jest w dużej mierze na szwedzkim Riksdagu, o czym świadczyć może jego jednoizbowość oraz instytucja zastępców deputowanych. W Parlamencie Samów funkcjonują również wszystkie klasyczne organy wewnętrzne: przewodniczący oraz jego zastępcy, organ kierowniczy w postaci *styrelse* oraz komisje. Również wybory przeprowadzane do Parlamentu Samów spełniają standardy demokratyczne. Jedynie zasada powszechności wyborów podlega ograniczeniu, gdyż czynne i bierne prawo wyborcze przysługuje tylko Samom, a nie wszystkim obywatelom państwa szwedzkiego. Ograniczenie to ma jednak charakter obiektywny i niedyskryminujący.

Sama budowa Parlamentu Samów oraz zasady nim rządzące nie przesądzają jednak, czy jego forma jest ostateczna, czy raczej przejściowa. Przy odpowiedzi na to pytanie aspekt kluczowy stanowi bowiem kontekst, który budują potrzeby oraz postulaty samej społeczności. Utworzenie Parlamentu Samów było możliwe dzięki determinacji społeczności, a także dzięki sprzyjającym okolicznościom wewnętrznym (demokratyczne rządy) oraz międzynarodowym (rozwój ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz ludności rdzennej). Stanowi więc on duże osiągnięcie Samów i można go traktować jako instytucję symboliczną, działającą sprawnie, a także w zgodzie z zasadami rządzącymi państwami demokratycznymi. Istotniejsze jest jednak, czy Parlament Samów spełnia podstawowe postulaty Samów jako ludności rdzennej oraz czy stanowi realizację przysługujących im praw. Odpowiedź na to pytanie będzie kluczowa dla

³⁷ *Regeringens proposition 1992/93:32 om samerna och samisk kultur m.m.*, Parlament Szwecji, [online] http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/om-samerna-och-samisk-kultur-m_GG0332/?html=true, 4 VIII 2013 [przeł. J.M.].

określenia perspektyw Parlamentu Samów. Zagadnienia te zostaną szerzej omówione w kolejnych rozdziałach.

3. SAMOOKREŚLENIE JAKO GŁÓWNE DĄŻENIE SPOŁECZNOŚCI SAMÓW

Prawo do samookreślenia³⁸ jest jednym z podstawowych praw³⁹, jakie ludności rdzennej przyznaje *Deklaracja o Prawach Ludności Rdzennej* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2007 r. Prawo do samookreślenia umieszczone zostało w art. 3 w następującym brzmieniu: *Ludność rdzenna ma prawo do samookreślenia. Z mocy tego prawa swobodnie określa swój status polityczny i swobodnie dąży do własnego rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowego*⁴⁰. Prawo to zostało doprecyzowane w kolejnym artykule deklaracji: *Ludność rdzenna, w korzystaniu ze swojego prawa do samookreślenia, ma prawo do autonomii bądź też samorządu w kwestiach wewnętrznych i lokalnych, jak również do dysponowania środkami na sfinansowanie swoich funkcji autonomicznych*⁴¹.

Nie oznacza ono zatem przede wszystkim prawa do utworzenia niepodległego państwa, lecz raczej autonomii w ramach państwa zamieszkiwanego przez ludność napływową (tj. Szwedów). Jak wskazuje Michael Freeman⁴², jednym z głównych aspektów samookreślenia jest dla ludów rdzennych samostanowienie gospodarcze, które oznacza prawo do kontroli nad ziemią i zasobami naturalnymi lub przynajmniej prawo do wpływania na politykę państwa w tym zakresie. Dla części państw oraz korporacji ponadnarodowych jest to koncepcja nie do przyjęcia ze względu na odmienne wizje rozwoju danego terytorium⁴³.

Samookreślenie bywa również interpretowane jako prawo do secesji i z tego względu art. 3 *Deklaracji o Prawach Ludności Rdzennej* był krytykowany np. przez Australię, która wraz z trzema innymi państwami odmówiła przyjęcia tego aktu. Na oficjalnej stronie internetowej ONZ można znaleźć informację, iż właśnie uwzględnienie w tekście prawa do samookreślenia było powodem, dla którego Australia nie głosowała za przyjęciem deklaracji⁴⁴. Jako zabezpieczenie przed interpretowaniem prawa do samookreślenia jako prawa do secesji można potraktować art. 46 tej samej deklaracji, który

³⁸ Ang. *self-determination*, tłumaczone również jako samostanowienie. Autorka zdecydowała się użyć sformułowania „samookreślenie” ze względu na fakt, że właśnie ono zostało wykorzystane w oficjalnym tłumaczeniu *Deklaracji o Prawach Ludności Rdzennej* ONZ.

³⁹ Obok prawa do korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności oraz prawa bycia wolnym od dyskryminacji, o czym mówią art. 1 i 2 *Deklaracji o Prawach Ludności Rdzennej*.

⁴⁰ *Deklaracja Organizacji...*, s. 5.

⁴¹ *Tamże*.

⁴² M. Freeman, *Prawa...*, s. 147.

⁴³ *Tamże*.

⁴⁴ *General Assembly Adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, [online] <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/ga10612.doc.htm>, 4 VIII 2013.

wskazuje, że żaden z zapisów nie może być interpretowany w sprzeczności z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych lub też w sposób będący zagrożeniem dla integralności terytorialnej państwa⁴⁵.

Deklaracja o Prawach Ludności Rdzennej została przyjęta przez państwo szwedzkie, przy czym delegat Szwecji na forum ONZ Ulla Ström zaznaczyła, że prawo do samookreślenia nie może naruszać integralności terytorialnej i jedności politycznej państwa, musi ponadto być związane z prawem ludności rdzennej do ziemi⁴⁶. Prawo do ziemi pozostaje zresztą jednym z najważniejszych postulatów ludów rdzennych, również Samów. Dzieje się tak, ponieważ to terytorium stanowi dla nich część tożsamości, a także warunek niezbędny dla utrzymania własnego trybu życia i kultury. Prawo to nie zostało dotąd przyznane Samom zamieszkującym Szwecję, choć za jego załączek można uznać *Ustawę o hodowli renów* (szw. *Rennäringslag*), która przyznaje prawo do swobodnego korzystania z ziemi i zasobów naturalnych dla własnego utrzymania i celów hodowlanych mieszkańcom tzw. wsi Samów (szw. *samerbyar*)⁴⁷. Terytorium, na którym działalność ta może być prowadzona, obejmuje sześć jednostek administracyjnych: Norbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Dalarnę oraz Gävleborg⁴⁸. Zgodnie z wypowiedzią Ulli Ström dla państwa szwedzkiego jest to rozwiązanie kompromisowe i, na razie, jedyne możliwe. Powracając jednak do kwestii samej deklaracji: pozostaje ona aktem prawnie niewiążącym, ponieważ jedynie uchwały Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczące jej wewnętrznej organizacji posiadają ten status⁴⁹. Niewątpliwie jednak deklaracja ta stanowi katalog praw ludów rdzennych, istotny, ponieważ przyjęty na forum prestiżowej organizacji międzynarodowej przez zdecydowaną większość społeczności międzynarodowej. Państwa członkowskie ONZ wyraziły poprzez jej przyjęcie symboliczną gotowość do realizowania jej postanowień, co może być wykorzystywane przez same społeczności rdzenne jako ważny argument w dialogu z odpowiednimi władzami.

O tym, że samookreślenie pozostaje głównym dążeniem Samów, świadczyć mogą działania podejmowane wspólnie przez społeczności Samów zamieszkujące Norwegię, Szwecję, Finlandię oraz Rosję. Organizację polityczną Samów na poziomie ponadpaństwowym należy ocenić niezwykle wysoko – od 2002 r. działa Parlamentarna Rada Samów, a od 1953 r. Rada Samów (szw. *Samerådet*), która skupia dziewięć organizacji kulturalnych Samów z całego Sápmi. Obie te instytucje wydały szereg deklaracji, w których wyraźnie określiły wspólne stanowisko Samów wobec licznych kwestii, istotnych z punktu widzenia tej społeczności. Przykładowo treść deklaracji z Rovaniemi przyjętej w 2008 r. podczas 19. konferencji zorganizowanej przez Radę Samów wskazuje, że prawo do samookreślenia, również gospodarczego, traktowane jest przez tę instytucję jako kluczowe⁵⁰.

⁴⁵ *Deklaracja Organizacji...*, s. 16.

⁴⁶ *General Assembly Adopts...*

⁴⁷ *Rennäringslag*, Notisum, [online] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19710437.htm>, 4 VIII 2013.

⁴⁸ *Samer – ett ursprungsfolk...*, s. 32.

⁴⁹ E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, red. T. Pawlak-Lis, Warszawa 2006, s. 83.

⁵⁰ *Rovaniemi Declaration 28-29 October 2008*, Parlamentarna Rada Samów, s. 3-4, [online] <http://www.sapmi.se/31102008%20Rovaniemi%20Declaration.pdf>, 4 VIII 2013.

Już punkt drugi tej deklaracji mówi o prawie Samów do samookreślenia, które powinno się przejawiać zarówno przyznaniem prawa do ziemi, jak i autonomii. Punkt trzeci precyzuje natomiast, iż Samowie jako ludność rdzenna mają prawo do tworzenia i rozwijania własnych instytucji politycznych, gospodarczych i społecznych. Również deklaracja z Jokkmokk uchwalona w 2005 r. przez Parlamentarną Radę Samów wskazuje na prawo Samów do samookreślenia, a zatem do decydowania o rozwoju politycznym, gospodarczym i społecznym, a także do kontroli nad zasobami naturalnymi⁵¹. O wadze poszczególnych zapisów decyduje również ich kolejność – tradycyjnie zapisy zajmujące pierwsze pozycje w tekście traktuje się jako priorytetowe. Okoliczność ta wskazuje, że kwestia samookreślenia we wszystkich aspektach należy do kluczowych dla całej społeczności Samów. Należy również stwierdzić, iż Samowie z żadnego państwa, na którego terytorium leży Sápmi, nie cieszą się obecnie pełną implementacją prawa do samookreślenia. Jest to prawo wieloaspektowe, posiadające dwa podstawowe wymiary: wewnętrzny oraz zewnętrzny, co oznacza, że samookreślenie może realizować się w wielu dziedzinach. W wymiarze wewnętrznym wskazać można takie dziedziny, jak: kontrola nad ziemią i zasobami naturalnymi, polityka osadnicza, turystyka, ochrona środowiska, służba zdrowia, szkolnictwo, media, kultura i sport⁵². Wymiar zewnętrzny koncentruje się na takich kwestiach, jak prawo Samów do współpracy ponadpaństwowej czy też do posiadania własnej reprezentacji na forum międzynarodowym⁵³.

4. PARLAMENT SAMÓW JAKO INSTYTUCJA KLUCZOWA DLA SAMOSTANOWIENIA

Dążenie społeczności Samów do implementacji ich prawa do samookreślenia jest zadaniem, które można realizować na wielu poziomach oraz w wielu dziedzinach. Istnieją jednak instytucje, które mogą okazać się kluczowe dla tego procesu, np. Parlament Samów. Należy podkreślić, że w swojej obecnej formie stanowi on jedynie namiastkę prawa do samookreślenia, przede wszystkim z powodu ograniczonego katalogu uprawnień, jaki nadał mu szwedzki Riksdag. Równocześnie należy stwierdzić, że wyposażenie Parlamentu Samów w nowe kompetencje stanowiłoby poważny krok w stronę dalszej implementacji prawa do samookreślenia.

Jak zaznaczono w poprzednim rozdziale, jedną z płaszczyzn, na których powinno realizować się to prawo, jest płaszczyzna polityczna. Oznacza to w pierwszej kolejności potrzebę stworzenia samskich instytucji o charakterze decyzyjnym. Jedną z nich powinien być właśnie parlament, jako z jednej strony instytucja o znaczeniu symbolicznym, z drugiej zaś – instytucja, której klasyczną funkcją jest stanowienie prawa. Przy tym jest

⁵¹ *Jokkmokksdeklarationen 24 februari 2005*, Parlament Samów, s. 2, [online] <http://www.sametinget.se/1431, 4 VIII 2013>.

⁵² *Betänkande av det svenska Sametingets kommitté med uppgift att ta fram ett förslag till strategi för en implementering av det samiska folkets rätt till självbestämmande på den svenska sidan av Sápmi*, Parlament Samów, 2004, s. 75-83, [online] <http://www.sametinget.se/1328, 4 VIII 2013>.

⁵³ *Tamže*, s. 84-86.

to organ przedstawicielski, wybierany przez Samów, a zatem umożliwiający całej społeczności pośredni udział w procesie decyzyjnym. Działalność decyzyjna Parlamentu Samów mogłaby w przyszłości objąć także płaszczyzny gospodarczą oraz społeczną, również istotne z punktu widzenia społeczności Samów.

Dziś Parlament Samów nie posiada mocy decyzyjnej, jednak prowadzi działania na rzecz zmiany tej sytuacji, m.in. poprzez współpracę ponadpaństwową oraz działalność polityczną.

4.1. Postulowane zmiany w funkcjonowaniu Parlamentu Samów

Obecnie Parlament Samów w Szwecji realizuje jedynie w niewielkim stopniu funkcje związane z samookreśleniem. Ma on moc decyzyjną tylko w zakresie polityki językowej oraz w dziedzinie rozdziału środków finansowych będących wsparciem dla kultury Samów. Nie dysponuje jednak własnymi funduszami na ten cel, całość pochodzi od szwedzkiego rządu.

Zgodnie z *Ustawą o Parlamencie Samów* instytucja ta ma czuwać nad realizacją potrzeb społeczności, jednak należy zaznaczyć, że szwedzkie władze nie mają obowiązku konsultowania się z Parlamentem Samów w kwestiach dotyczących bezpośrednio tej społeczności. Stan faktyczny wygląda więc tak, iż decyzje istotne z punktu widzenia Samów mogą zapadać bez ich udziału. Sytuacja ta świadczy o znacznych brakach w uznawaniu prawa Samów do samookreślenia. Pierwszym krokiem do wzmocnienia instytucji Parlamentu Samów byłyby zatem obowiązkowe konsultacje pomiędzy szwedzkimi władzami a Parlamentem Samów jako instytucją przedstawicielską tej społeczności w kwestiach jej dotyczących, takich jak hodowla reniferów, zagospodarowanie terenów tradycyjnie zamieszkiwanych przez Samów oraz kultura.

Samookreślenie nie będzie jednak stanem faktycznym bez utworzenia samskich instytucji o mocy decyzyjnej; w przypadku Szwecji przejawiałoby się to nadaniem istniejącemu parlamentowi funkcji ustawodawczej – ograniczonej jedynie do spraw istotnych dla samej społeczności. Inną ważną zmianą w funkcjonowaniu Parlamentu Samów, która świadczyłaby o realizacji prawa do samookreślenia, byłoby nadanie mu pełnego prawa do decydowania o swojej strukturze, organizacji oraz wyborach. Obecnie kwestie te regulowane są odgórnie. Zgodnie z postulatem Samów opublikowanym w raporcie komitetu Parlamentu Samów⁵⁴ instytucja ta powinna otrzymać moc decyzyjną w zakresie polityki dotyczącej hodowli reniferów, a zatem decydować o podziale terenów użytkowanych przez hodowców renów pomiędzy wsie Samów oraz o przynależności do tych wsi, przejąc odpowiedzialność za fundusz Samefonden oraz czuwać nad ochroną środowiska w regionie. Kolejnym postulatem społeczności⁵⁵ jest, by Parlament Samów miał moc decyzyjną (lub współdecydowania) w kwestiach niezwiązanych ze społecznością Samów bezpośrednio, ale pośrednio jej dotyczących, np. ustawodawstwa w dziedzinie transportu mięsa i zwierząt przez szwedzkie granice. Parlament Samów mógłby odgrywać także pewną rolę na płaszczyźnie samookreślenia zewnętrznego, które może się przejawiać w prawie do własnej reprezentacji na poziomie międzynarodowym. Takie prawo również pozostaje

⁵⁴ *Tamże*, s. 75-83

⁵⁵ *Tamże*, s. 75-77.

postulatem Samów⁵⁶, jednak tutaj stanem pożądanym byłoby istnienie jednej reprezentacji dla całej społeczności Samów, nie tylko tych zamieszkujących Szwecję. Taką reprezentacją mogłaby być, w zależności od przedmiotu sprawy, Rada Samów lub Parlamentarna Rada Samów, której delegatów mianuje również szwedzki Parlament Samów.

Problematyczne w kontekście samookreślenia pozostają również niektóre rozwiązania zastosowane w statusie oraz organizacji Parlamentu Samów. Mianowanie przewodniczącego parlamentu przez szwedzki rząd, a także status instytucji państwowej stanowią istotną przeszkodę na drodze do pełnej implementacji prawa Samów do samookreślenia. Samowie za szczególnie nieszczyśliwy uważają fakt, iż decyzje Parlamentu Samów mogą być zaskarżone jedynie do władz szwedzkich lub szwedzkich sądów⁵⁷. Postulatem pozostaje zatem zniesienie zależności Parlamentu Samów od władz szwedzkich.

4.2. Perspektywy zmian – ocena

Pełna implementacja prawa do samookreślenia będzie bez wątpienia procesem długotrwałym. Wybrane postulaty wysuwane przez szwedzkich Samów pozostają szczególnie problematyczne w realizacji dla władz szwedzkich. Dotyczy to przede wszystkim dziedziny samostanowienia gospodarczego. Szwecja nie stała się do tej pory stroną konwencji nr 169 MOP z 1989 r., która przyznaje ludom rdzennym prawo do ziemi oraz zasobów naturalnych. Jak wspomniano w rozdziale 4, szwedzcy Samowie mają jedynie prawo do swobodnego korzystania z ziemi. Stosunki własności nadal nie zostały uregulowane, przy czym należy zaznaczyć, że nie wydaje się, by w najbliższej perspektywie stan ten miał ulec zmianie. Wiąże się to bez wątpienia z bogactwem zasobów naturalnych na północnych terenach Szwecji, tradycyjnie zajmowanych przez Samów.

Trudno tym samym przypuszczać, aby Parlament Samów uzyskał w niedalekiej perspektywie czasowej moc decyzyjną związaną właśnie z tą dziedziną. Kwestie samookreślenia gospodarczego pozostają natomiast kluczowe dla społeczności Samów ze względu na ich kulturę oraz tożsamość, silnie związane z północną częścią Szwecji. Pewną szansę na realizację tego postulatu stanowi jednak polityka prowadzona przez sąsiednie państwo norweskie. Norwegia ratyfikowała bowiem konwencję nr 169, a praktyczną realizację tego aktu stanowi *Ustawa z Finnmark* (nor. *Finnmarksloven*), na której mocy ok. 95% ziem jednostki administracyjnej Finnmark przejdzie z czasem na własność jej mieszkańców, a zatem w dużej mierze właśnie Samów. Działania państwa norweskiego na rzecz praw Samów mogą zatem stanowić poważny argument w dialogu prowadzonym pomiędzy stroną samską a szwedzką. Za bardziej prawdopodobne należy uznać przyznanie Parlamentowi Samów uprawnień decyzyjnych w kwestiach „miękkich”, takich jak kultura, sport, media czy turystyka. Należy jednak zaznaczyć, że również w tym przypadku nie jest to bliska perspektywa.

W raporcie komitetu Parlamentu Samów znajdują się także inne propozycje implementowania prawa do samookreślenia w Szwecji⁵⁸. Komitet postuluje nadanie mocy de-

⁵⁶ *Tamże*, s. 85-86.

⁵⁷ *Tamże*, s. 91-92.

⁵⁸ *Tamże*, s. 89-92.

cyzyjnej Parlamentowi Samów oraz przelanie części uprawnień na inne samskie instytucje, którymi mogłyby być chociażby gminy, ale równocześnie prezentuje inne możliwości implementacyjne. Należą do nich przede wszystkim obowiązkowe konsultacje pomiędzy samskimi instytucjami, w tym Parlamentem Samów, a szwedzkimi władzami w kwestiach istotnych dla samej społeczności. Jest to postulat pragmatyczny oraz możliwy do szybkiej realizacji. Obowiązek konsultowania się nie wymaga bowiem od szwedzkich władz przekazania części własnych kompetencji instytucji o charakterze regionalnym. Paradoksalnie też obowiązkowe konsultacje mogłyby ułatwić proces decyzyjny, gdyż, jak argumentuje komitet Parlamentu Samów, szwedzkie organy państwowe nie zawsze posiadają pełną wiedzę w kwestiach związanych ze społecznością Samów. Jak podkreślono w raporcie, takie konsultacje musiałyby opierać się na dialogu między dwoma równoprawnymi partnerami.

Kolejnym postulatem pozostaje udział reprezentantów Samów w procesie decyzyjnym władz szwedzkich. Jako szwedzcy obywatele Samowie mają czynne oraz bierne prawo wyborcze; nie mają oni jednak w Szwecji szczególnego prawa do reprezentacji w szwedzkich instytucjach, które funkcjonowałyby na zasadzie specjalnych miejsc dla przedstawicieli tej społeczności w Riksdagu oraz władzach komunalnych. Innym postulatem, bliskim poprzedniemu, pozostaje prawo inicjatywy Samów, dzięki któremu mogłyby oni wpływać na decyzje podejmowane przez szwedzkie władze. Należy podkreślić, że prawo do inicjatywy miałyby funkcjonować na takich samych warunkach, co obowiązkowe konsultacje, a zatem jedynie w przypadku kwestii związanych bezpośrednio ze społecznością Samów. Co istotne, prawo to przysługiwałoby w pierwszej kolejności właśnie Parlamentowi Samów, jako oficjalnej reprezentacji społeczności, co wydaje się słusznym i pragmatycznym rozwiązaniem.

Postulaty niezwiązane z bezpośrednimi uprawnieniami decyzyjnymi Parlamentu Samów wydają się możliwe do wynegocjowania ze względu na niewielką ingerencję w kompetencje władz szwedzkich. Dodatkowym czynnikiem ułatwiającym negocjacje jest atmosfera dialogu, jaka w dużej mierze charakteryzuje szwedzką scenę polityczną. Szwedzkie partie oficjalnie potępiają wszelkie przejawy dyskryminacji wobec Samów oraz szanują ich prawa jako mniejszości. Kontrowersje natomiast wciąż wzbudza przyznanie Samom prawa do ziemi. Próbę ratyfikacji konwencji nr 169 MOP podjęła jak dotąd Szwedzka Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza (szw. Sveriges socialdemokratiska arbetareparti), jednak spotkała się ona z oporem pozostałych partii⁵⁹. Przeciwno prawu Samów do samostanowienia wypowiada się natomiast nacjonalistyczna partia Szwedzcy Demokraci (szw. Sverigedemokraterna). Oficjalnie ugrupowanie to popiera prawo Samów do pielęgnowania własnej kultury, jednak odmawia im szczególnych praw do ziemi⁶⁰.

Podobne nastawienie prezentuje strona samska, co jest wielokrotnie podkreślane chociażby w raporcie komitetu Parlamentu Samów. Strona szwedzka bywa jednak krytyko-

⁵⁹ P. Weiderud, *I valtider ökar motståndet mot samerna*, Szwedzka Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza, [online] <http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/Arbetsrörelsen/trosolidaritet/Media/Nyhetsarkiv-jan-2009-dec-2011/I-valtider-okar-motstandet-mot-samerna>, 4 VIII 2013.

⁶⁰ A. H. Laestadius, *Sameting OK, men inte rätt till land och vatten*, „Nuorat” 2014, [online] <http://www.nuorat.se/reportasat/sd-vs-samerna>, 4 VIII 2013.

wana za niedostateczną ochronę praw społeczności Samów przez szwedzkiego rzecznika odpowiedzialnego za problem dyskryminacji. Na swojej stronie internetowej⁶¹ informuje on o niedostatecznym zaangażowaniu władz Szwecji w ochronę praw tej społeczności oraz zwraca uwagę, że krytyka ta pochodzi również ze strony ONZ. Szwecja jako państwo demokratyczne, budujące swoją pozycję międzynarodową na walce o prawa człowieka, nie może ignorować głosów krytyki nie tylko ze strony samej społeczności, ale też ze strony niezależnych instytucji i organizacji⁶².

PODSUMOWANIE

Instytucję Parlamentu Samów rozpatrzono z kilku perspektyw, jednak podczas formułowania odpowiedzi na pytanie, czy jej formę należy uznać za przejściową, czy za ostateczną, najistotniejsza pozostaje kwestia prawa Samów jako ludu rdzennego do samookreślenia, którego implementacja jest głównym dążeniem tej społeczności. Samookreślenie, rozumiane jako prawo do decydowania o sprawach politycznych, społecznych i gospodarczych własnej społeczności, wymaga istnienia przynajmniej jednego organu posiadającego kompetencje decyzyjne. Należy podkreślić, że obecnie szwedzcy Samowie nie mają takiego organu, zaś na innych płaszczyznach ich prawo do samookreślenia wymaga jeszcze implementacji.

Parlament Samów mimo swojej nazwy nie jest klasyczną instytucją parlamentarną; co za tym idzie nie jest również ośrodkiem samookreślenia. Samowie uznają jego obecną formę za niemożliwą do utrzymania w dłuższym horyzoncie czasowym. Perspektywa prawa do samookreślenia wymaga zatem stwierdzenia, iż dla społeczności Samów ich parlament pozostaje instytucją o charakterze przejściowym, a nie ostatecznym. Osobną kwestią pozostaje stanowisko strony szwedzkiej w tej sprawie.

Wysoki stopień zorganizowania – zarówno wewnętrznego, jak i ponadpaństwowego – społeczności Samów pozwala przewidywać, że instytucja Parlamentu Samów ma szansę ewoluować w kierunku nakreślonym w rozdziale 4.

BIBLIOGRAFIA

I. Publikacje drukowane:

Literatura pomocnicza:

– monografie i opracowania:

Freeman M., *Prawa człowieka*, przeł. M. Fronia, Warszawa 2007, *Key Concepts*.

⁶¹ Zob. strona internetowa ombudsmana ds. dyskryminacji, [online] <http://www.do.se>, 4 VIII 2013.

⁶² S. Larsson, K. Linna, *Regeringen kränker samers mänskliga rättigheter*, ombudsman ds. dyskryminacji, Press 2010, [online] <http://www.do.se/Press/Debattartiklar/Regeringen-kranker-samers-manskliga-rattigheter>, 4 VIII 2013.

Grzeszczak R., *Parlamenty państw członkowskich w Unii Europejskiej*, Wrocław 2004, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2618.

Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, red. T. Pawlak-Lis, Warszawa 2006.

Samer – ett ursprungsfolk i Sverige, Vesterås 2004.

Zwierzchowski E., *Wprowadzenie do nauki prawa konstytucyjnego państw demokratycznych*, Katowice 1992, *Skrypty Uniwersytetu Śląskiego*, nr 474.

– rozdziały w pracach zbiorowych:

Słomka T., *Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Spółeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K. A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2003.

II. Publikacje elektroniczne:

Literatura źródłowa:

Betänkande av det svenska Sametingets kommitté med uppgift att ta fram ett förslag till strategi för en implementering av det samiska folkets rätt till självbestämmande på den svenska sidan av Sápmi, Parlament Samów, 2004, [online] <http://www.sametinget.se/1328>.

Deklaracja Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ludności Rdzennej z 13 września 2007 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych, 2007, [online] http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Polish.pdf.

Indigenous and Tribal Peoples Convention 1989, Międzynarodowa Organizacja Pracy, [online] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_norm/--normes/documents/publication/wcms_100897.pdf.

Jokkmokksdeklarationen 24 februari 2005, Parlament Samów, [online] <http://www.sametinget.se/1431>.

Regeringens proposition 1992/93:32 om samerna och samisk kultur m.m., Parlament Szwecji, [online] http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/om-samerna-och-samisk-kultur-m_GG0332/?html=true.

Rennäringsförordning, Notisum, [online] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930384.htm>.

Rennäringslag, Notisum, [online] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19710437.htm>.

Rovaniemi Declaration 28-29 October 2008, Parlamentarna Rada Samów, [online] <http://www.sapmi.se/31102008%20Rovaniemi%20Declaration.pdf>.

Sami Parliament Act, Parlament Samów, 2006, [online] <http://www.sametinget.se/9865>.

Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations 20 June 1982, Organizacja Narodów Zjednoczonych, [online] http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/MCS_v_en.pdf.

Literatura pomocnicza:

– artykuły:

Folkö R., *Kraftig ökning av anmälda hatbrott mot samer*, „Expo” 2013, 6 II, [online] http://expo.se/2013/kraftig-okning-av-anmalda-hatbrott-mot-samer_5654.html.

- Laestadius A. H., *Sameting OK, men inte rätt till land och vatten*, „Nuorat” 2014, 11 I, [online] <http://www.nuorat.se/reportasat/sd-vs-samerna>.
- Larsson S., Linna K., *Regeringen kränker samers mänskliga rättigheter*, ombudsman ds. dyskryminacji, Press, 2010, [online] <http://www.do.se/Press/Debattartiklar/Regeringen-kranker-samers-manskliga-rattigheter>.
- Ramqvist P., *Hatbrott mot samer ökar*, „Dagens Nyheter” 2011, 1 XII [online] <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hatbrott-mot-samer-okar>.

Strony internetowe:

- Strona internetowa gazety „Dagens Nyheter” – <http://www.dn.se>.
- Strona internetowa ombudsmana ds. dyskryminacji – <http://www.do.se>.
- Strona internetowa gazety „Expo” – <http://www.expo.se>.
- Strona internetowa Międzynarodowej Organizacji Pracy – <http://www.ilo.org>.
- Strona internetowa poświęcona mniejszościom w Szwecji – <http://www.minoritet.se>.
- Blog partii Min Geaidnu – <http://www.mingaidnu.blogspot.se>.
- Internetowa baza szwedzkich aktów prawnych – <http://www.notisum.se>.
- Strona internetowa gazety „Nuorat” – <http://www.nuorat.se>.
- Strona rządu Szwecji – <http://www.regeringen.se>.
- Strona internetowa Parlamentu Szwecji – <http://www.riksdagen.se>.
- Strona internetowa Parlamentu Samów – <http://www.sametinget.se>.
- Strona internetowa Samskiego Centrum Informacyjnego działającego przy Parlamencie Samów – <http://www.samer.se>.
- Strona internetowa Parlamentarnej Rady Samów – <http://www.sapmi.se>.
- Strona internetowa Szwedzkiej Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej – <http://www.socialdemokraterna.se>.
- Strona internetowa Organizacji Narodów Zjednoczonych – <http://www.un.org>.

Justyna MAGIERA, absolwentka filologii szwedzkiej na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz licencjat stosunków międzynarodowych na UJ. W latach 2012-2013 studiowała również europeistykę (specjalność: wiedza o Holokauście i totalitaryzmach) na UJ. Stypendystka Instytutu Szwedzkiego w Sztokholmie, dwukrotnie wiceprzewodnicząca Skandynawistycznego Koła Naukowego UJ. Zainteresowania: prawa mniejszości narodowych i etnicznych, współczesne mity i mitologie narodowe, literatura faktu i dokumentu osobistego.